

Boýny gurhanly, ýüzi ajy ýylgyryşly gul Diallonyň geñsi kyssasy

Category: Kitapcy, Taryhy makalalar

написано kitapcy | 26 января, 2025

Boýny gurhanly, ýüzi ajy ýylgyryşly gul Diallonyň geñsi kyssasy BOÝNY GURHANLY, ÝÜZI AJY ÝYLGYRYŞLY GUL DIALLONYŇ GEÑSI HEKAYATY

kitapcy.ru

Süleýman Diallo, 1733 / Surat: Uilýam Hoar

Iňlis suratkeşi Uilýam Hoaryň çeken meşhur portretinde kellesi selleli, boýny Kurany-Kerim bilen garaýagyz gul ünsi çekýär. Doly ady Eýýup Süleýman Diallonyň ömri, göreşi we ynanjy seýrek gabat gelýän portret bolup öñümizden çykýar.

1701-nji ýylda Senegalda dünýä inen Diallonyň ýiti ýatkeşligi bolupdyr. Ol heniz kiçijik çagaka Gurhany ýatdan bilipdir.

Şol sanda onuň maşgalasy-da dindarlygy bilen tanalýan we sylanýan maşgala bolupdyr.

1731-nji ýylda Diallonyň durmuşynda uly öwrülişik bolup geçipdir. Ol syýahat edip ýörkä gul söwdagärleriniň eline düşüp, Amerika tarap barýan gämä mündürilipdir.

Käbir günbatarly çeşmelerde Diallonyň kakasynyňam gul söwdagäri bolandygyny we onuň bu syýahata kakasynyň adyndan käbir şertnamalary baglaşmak üçin çykandygy aýdylýar.

Şeýle-de Diallony ele salan gul söwdagärleri ýerli adamlar eken. Uly ähtimallyk bilen Diallony ele salyp, gul hökmünde satan söwdagärlerem musulman bolmaly.

Uzaga çeken ýolagylygyň yzyndan ölmän galan Diallo amerikan maşgalalarynyň birine satylyp, temmäki plantasiýasynda işlemäge mejbur edilipdir.

Sol geçen döwrüň içinde her dürli horluga we kemsidilmäge duçar bolan Diallo ybadatlaryny berjaý etmäge çytraşypdyr, emma onuň hojaýnlary diýseň zalyň adamlar bolupdyr.

Ol ahyrynda belli pikire gelipdir we ýat illerde gul bolup galandan gaçanyny makul bilipdir.

Barybir ele salnypdyr. Taýak iýipdir, gynalypdyr, ahyrsoñunda türmä salnypdyr.

Diallo türmedekä Allanyň ynsaply gullaryndan Tomas Blýue bilen tanşypdyr.

Blýue Dioallo üçin elinden gelen ýağşylygy gaýgyrmandyr we onuň kakasyna ýazan hatyny gowşurjak bolupdyr.

Bu hat Jeýms Edward Ogltorpyň eline düşüpdir. Sebitiň bay kolonizatorlardan bolan Ogltorp bu gulyň näme ýazanyny biljek bolup arap dilinde ýazylan haty Oksford uniwersitetine terjime etdiripdir.

Hatda ýazylanlar Jeýmse ýiti täsirini ýetiripdir. Ol şobada Diallonyň puluny töläp, bendilikden azat edipdir we Birleşen Korollyga äkidipdir.

Mundan soñ Diallonyň durmuşynda bütinley täze sahypa

açylypdyr.

Angliýada köp sanly aristokrat we ruhany Diallo bilen duşuşyk geçiripdir.

Garaýagyz gullaryň içinde bular ýaly ýiti zehinli we berk dini ynançly adamyň bolmagy Angliýada gulçuluga bolan garaýsy düýpli üýtgedipdir.

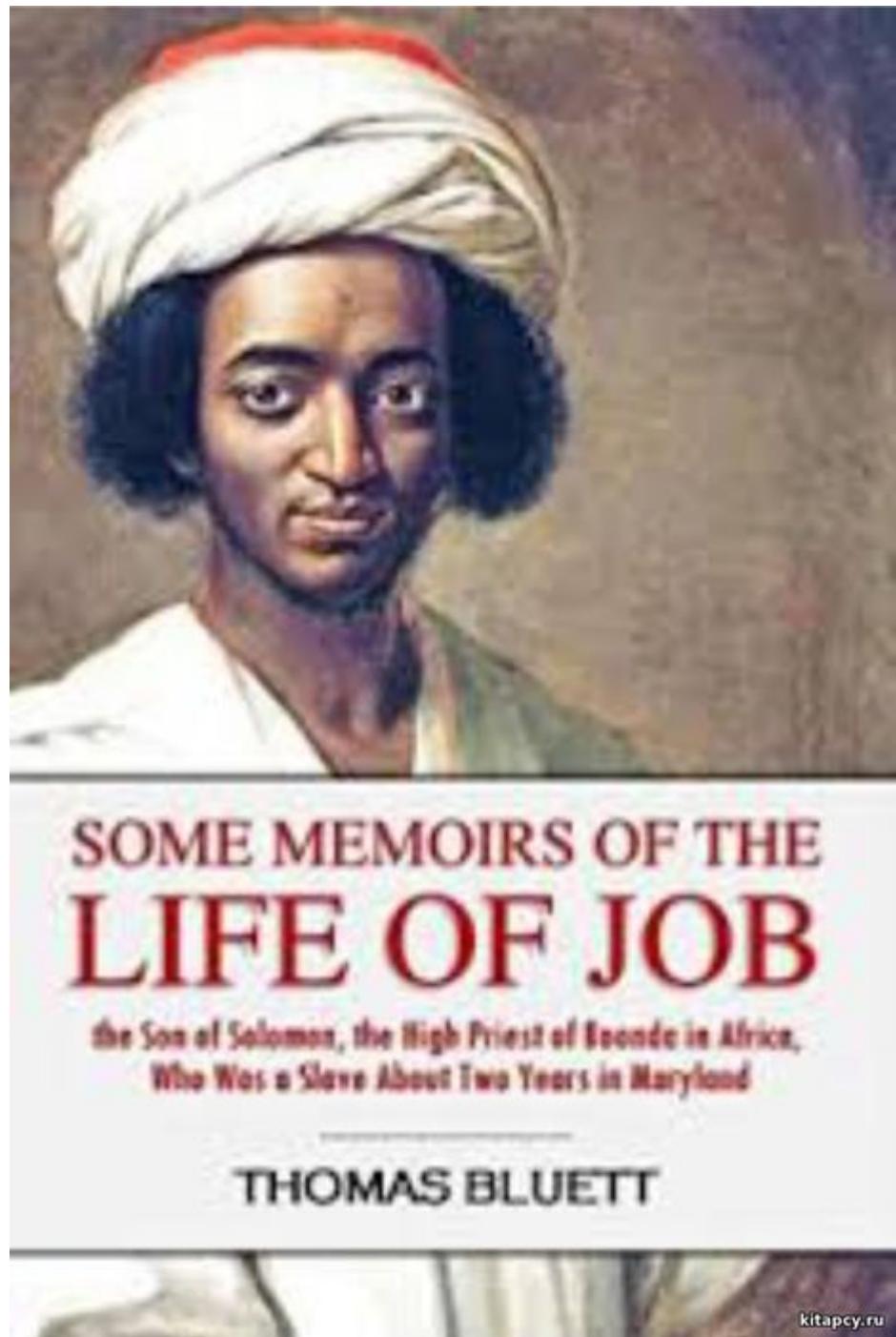
Diallo ähli galyplaryň daşyna çykan beýik şahsyyetdi. Ol iñ jedelli teologiki meselelere yslamdan geň galdyryjy jogaplar berýärdi we başdan geçiren şonça horluk-kösençliklerine garamazdan ynanjyndaky ýiti pähim-paýhasy we takwalygy oña Angliýada uly hormat-sylag gazandyrdy.

Diallo bu mümkünçiliği şahsy peýdasyna ulanyp, şobada ýurduna dolanmagyň ýerine, 1734-nji ýyla çenli Angliýadaky we dünýäräki garaýagyz gullaryň hak-hukuklaryny goramaga ömrüniniň bir bölegini bagış etdi.

Uilýam Hoaryň «Nesibeli gul» ady bilen çeken portretinde Diallonyn iňlis aristokratty ýaly edip çekilmegi-de, aslynda Hoaryň takdyra ten berme ynanjyndan gelip çykýar.

Hoar bu eseri arkaly garaýagyz gullarynam azyndan akýagyzlar bilen deň hak-hukuklara eýedigini we akýagyz adamyň garaýagylardan ýokarda däldigini syzdyrýar.

Üstesine bu portrede Diallo sellesi we ýerli egin-eşikleri bilen şekillendirilip, onuň medeniýetine we ynanjyna hormat goýulýar.

«Nesibeli guluň» boýnundaky Gurhanda Diallonyn ynanjyny görkezmek babatda kararlylygyny orta goýýar.

Bu deñsiz-taýsyz kartinanyň asyl nusgasy häzir Katar muzeýinde saklanýar.

Diallo 1734-nji ýylda ýurduna gaýdyp geldi we 1773-nji ýylda aradan çykýança asuda durmuşda ýaşady.

Iňlisler Diallo mylakatly çemeleşenem bolsalar, 1833-nji ýyla çenli gul söwdasyny dowam etdiripdiler.

Afrikadan Amerika zorluk bilen äkidilen gullaryň 40%-niň musulmandygy çaklanýar.

Meselem, 1865-nji ýylda osmanly gämileriniň biri Braziliýanyň

kenarlaryna baryp dirände, ol ýerdäki gullaryň köpüsiniň musulmandygyna shaýat bolupdyr.

Bagdatly Abdyrahman ol ýerde musliman gullara elinden gelen kömegini gaýgyrmandy.

XV asyrdan başlap Afrika yklymyndan Amerika yklymyna ymgyr köp gul äkidilendigini we gul söwdasynyň edilendigini biz taryhy çeşmelerden bilýärис.

Garaýagyz gullaryň köpüsü Gana, Mali, Sokotro, Kanem-Bornu, Songay, Sudan ýaly muslimanlaryň gür ýasaýan ýerlerinden alnyp gidilipdir.

Materige getirilen gullaryň tertip-düzgüninde ilkinji iş edinilen zat olaryň dini ynançlary bolandygyna şüphe ýok. Şonuň üçinem garaýagyz muslimanlar hristiandyklaryny aýtsalar, aglabasy yslamyýete gizlinlik bilen amal edipdir.

Palomares gozgalañynyň hormatyna dikilen ýadygärlik

Bu gizlinlik hemişelik dowam edip bilmedi. Gür ilatly musliman gullar XVII asyrda Palomares respublikasy bilen Braziliýada özbaşdak döwlet gurmaga synanyşypdyr, emma bu synanyşygy portugaliýalary ganly basyp ýatyrdy.

Garaýagyz gullar ikilenç basya we gynamalar bilen dinlerini gizläp biljek iň soňky müddetine mejbur edildi.

1830-nyj ýylda Antoniu Konselýeýrunyň dini häsiýetli uly gozgalañyna garaýagyz muslimanlaram goldaw beripdir.

Elkyssa, bu pany dünýäden Eýýup Süleýman Diallo hem geçdi, onuň başdan geçirilenleri yüz müňleriň arasyndaky özboluşlyja

kyssady....

Mehmet MAZLUM ÇELIK.

@MMazlumcel

celikmehmedmazlum@gmail.com

Ýekþenbe, 11.02.2024 ý. Taryhy makalalar